

Jurij Łabyncew

DOI: 10.15290/bb.2020.12.20

Rosyjska Akademia Nauk

Moskwa

<https://orcid.org/0000-0002-7900-6143>

Пінскі «Обиход нотного церковного пения» 1929 года: гісторыя стварэння і рэцэпцыі

У 1929 г. Палескі епархіяльны місіянерскі камітэт выдаў у г. Пінску аб'ёмны зборнік у трох частках, які ўвасобіў у сабе ўсё багацце старажытнай мясцовай царкоўнай пеўчай традыцыі¹. Выданне было ажыццёўлена па благаслаўленню архіепіскапа Палескага і Пінскага Аляксандра (Іназемцава) і, верагодна, па яго асабістай ініцыятыве. Стаўшы летам 1922 г. кіраўнікам Палескай-Навагрудскай епархіі, епіскап Аляксандр амаль адразу ж ацаніў своеасаблівасць мясцовай царкоўнай пеўчай культуры, якая да таго часу стала паступова страчваць свае пазіцыі. У немалой ступені гэтаму садзейнічалі шматгадовыя падзеі найцяжэйшага царкоўнага бязладдзя, забыццё кіруючых пачаткаў у практыцы парафіяльнага жыцця, нарэшце, узмацніўшаяся іншаверчая і сектанцкая дзейнасць на Палессі². *Широкая, враждебная православной церкви, пропаганда безбожия, сектантства и ино-*

¹ *Обиход нотного церковного пения*, Пінск: Издание Полесского Епархиального миссионерского комитета 1929, ч. 1–3.

² Гл. напр: Ю.А. Лабынцев, *Протестантские певческие рукописи в западно-белорусском народном обиходе первой половины XX вв.*, [в:] *Традиции и современное состояние культуры и искусств. Материалы X Международной научной конференции (12–13 сентября 2019 г., Минск, НАН РБ)*, Минск (в печати); Л.Л. Шавинская, *Западнобелорусская народная рукописная православная книжность в полемике с местными протестантскими движениями во II Речи Посполитой*, [в:] *Традиции и современное состояние культуры и искусств. Материалы X Международной научной конференции (12–13 сентября 2019 г., Минск, НАН РБ)*, Минск (в печати).

верия, часто опирающиеся на устройении стройного хорowego и об-
щепародного пения, еще более побуждали православных приступитъ
к выполнению... весьма важной задачи³, якой і з'яўлялася стварэнне
Пінскага «цэрковнаго обихода» 1929 г. Гэты аб'ёмны богаслужбовы
зборнік стаў цалкам унікальнай з'явай у гісторыі ўсходнеславянскай
праваслаўнай кніжнасці XX стагоддзя.

Ідэя складання такога зборніка нарадзілася не адразу. Паступова
*после великих потрясений, вызванных европейской войною и последо-
вавшими за ней событиями, когда жизнь мало помалу стала налажи-
ваться, православные люди, обитающие на Полесье, вошедшем в со-
став новообразованной Полесской епархии, стали сознавать неот-
ложную необходимость немедленного восстановления правильного
течения православно-религиозной жизни*⁴. У гэтыя гады ў Палескім
ваяводстве П Рэчы Паспалітай, як сведчаць розныя архіўныя і іншыя
крыніцы, праваслаўнымі былі каля 80 ці нават больш працэнтаў яго
жыхароў⁵. Гэта была, так бы мовіць, самая праваслаўная тэрыторыя
міжваеннай Польшчы, самае праваслаўнае яе ваяводства, дзе, нягле-
дзячы на ўсе старанні, колькасць праваслаўных практычна не змен-
шылася і дзе *процесс национального самоопределения в ту пору еще
не только не завершился, но кое-где даже и не начинался*⁶. Многія
праваслаўныя людзі казалі пра сябе, што яны «тутэйшыя» – тутошнія,
тутэйшыя, а мова іх «тутэйшая», «простая» ці «руская». *В официаль-
ных документах той поры было узаконено определение “тутейшие”,
которых по различным данным насчитывалось около 1 миллиона че-
лоовек*⁷. З моманту стварэння ў пачатку 1920-х гг. Палескай епархіі
межы яе неаднаразова змяняліся, у рэшце рэшт у асноўным супаўшы
з межамі вялізнага Палескага ваяводства, з дадаткова ўключанымі
ў склад епархіі праваслаўнымі прыходамі Сарненскага савету Ва-
лынскага ваяводства. Адміністрацыйным цэнтрам Палескага ваявод-
ства быў Брэст, кафедра Палескага праваслаўнага архірэя знаходзі-
лася ў трыццацітысячным Пінску. Пасля найцяжэйшых пасляваенных
гадоў, выкліканых наступствамі I Сусветнай вайны, а таксама стратай

³ *Обиход нотного церковного пения*, с. V.

⁴ Тамсама.

⁵ Гл., напр.: Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці, ф. 2059, воп. 1, ад.зах. 2928.

⁶ Ю.А. Лабынцев, Л.Л. Шавинская, *Белорусско-украинско-русская православная книжность межвоенной Польши*, Москва 1999, с. 11.

⁷ Тамсама.

праваслаўнай царквой у П Рэчы Паспалітай свайго асаблівага становішча як рэлігійнай канфесіі, праваслаўныя Палесся, значна аддаленага ад усіх дзяржаўных цэнтраў, адчувалі катастрафічны недахоп богаслужбовай літаратуры. Да таго ж тут здаўна набажэнства мела некаторыя свае мясцовыя асаблівасці, у тым ліку сваю царкоўную пеўчую традыцыю, якая складалася стагоддзямі і была вельмі шанаваная праваслаўным насельніцтвам.

Даволі хутка разабраўшыся ў сутнасці спраў у новастворанай епархіі, епіскап Аляксандр пачынае вялікую арганізатарскую працу па ўключэнні духавенства і свецкіх ва ўладкаванне праваслаўнага царкоўнага жыцця як у епархіі ў цэлым, так і ў асобных парафіях. Менавіта тады ў Пінску пачынаюць праводзіцца сумесныя епархіяльныя сходы духавенства і парафіян, на якіх, у прыватнасці, ставіліся і пытанні, звязаныя з царкоўным спевам. У прадмове да «Обиходу» 1929 г. адзначаецца, што *на всех этих собраниях было неоднократно обращено внимание на упадок церковного пения после великой войны и на насущную потребность для пользы церковно-приходского дела возможно скорейшего восстановления этой важной части богослужения*⁸.

Па ініцыятыве Архіпастыра *для поднятия церковного пения стали ежегодно организовываться в разных местах епархии псаломщицкие... курсы*. Аднак хутка выявілася, што *большим тормозом в деле улучшения в приходах церковного пения является недостаток руководств к пению в виде нотных книг или так называемых «обиходов церковного пения»*. Былі зроблены сапраўдныя археаграфічныя пошукі па ўсёй епархіі, якія пацвердзілі сумную акалічнасць адсутнасці неабходных кніг. Тады і нарадзілася думка пра выданне ўласнага нотнага зборніка царкоўных спеваў, які дазволіў бы ўпарадкаваць і рэгламентаваць практыку парафіяльнага жыцця, склад якога адпавядаў бы мясцовым умовам і мог задаволіць надзённыя запыты і духавенства і свецкіх. *Асабліва ў частцы столь необходимого в настоящее время общенародного пения, а также для исполнения несколькими певцами или даже одним псаломщиком песнопений во время будних богослужений и при совершении частных треб*⁹.

Быў і яшчэ шэраг абставінаў, якія вызначылі неабходнасць стварэння гэтага новага царкоўнага пеўчага зборніка, які не меў аналагаў

⁸ *Обиход нотного церковного пения*, с. V.

⁹ Тамсама, с. V–VI.

у гісторыі ўсходнеславянскага праваслаўя. Ён, напрыклад, павінен быў садзейнічаць утварэнню процівагі сектанцкім агульнанародным і харавым спевам, што развіваліся ў тэя часы. Такім чынам, *широкая, враждебная православной церкви, пропаганда безбожия, сектантства и иноверия, часто опирающиеся на устроении стройного хорового и общенародного пения, еще более побуждала православных приступить к выполнению этой весьма важной задачи*¹⁰, задачы па падрыхтоўцы зборніка, саборна разгледжанага і зацверджанага духавенствам і парафіянамі Палескай епархіі – адной з найбуйнейшых праваслаўных епархій у міжваеннай Польшчы.

У епархіі пачалася карпатлівая праца па стварэнні новага, асаблівага тыпу і складу, царкоўнага пеўчага зборніка, аналагаў якому ў гісторыі Праваслаўнай Царквы яшчэ не было. Саборна было пастаноўлена, што ствараемы зборнік павінен адпавядаць наступным задачам: 1) Гэта павінен быць дапаможнік, выдадзены ў выглядзе партытуры, неабходны перш за ўсё для сельскіх рэгентаў. 2) Быць даступным для малавопытных і пачынаючых царкоўных хораў, якія маюць патрэбу ў паступовым удасканаленні, пераходзячы ад найпростых спеваў да больш складаных. 3) Ён мог бы быць выкарыстаны *при общенародном пении, как в церкви, так и вне ее, на богослужебных собеседованиях, а равно и в школах и таким образом содействовать образованию противовеса развивающемуся сектантскому общенародному и хоровому пению*. 4) Садзейнічаць захаванню напеваў, *которым большинство нашего духовенства обучалось в духовно-учебных заведениях нашего края и дома, и которые привычны, близки, сродны и дороги не только духовенству, но и прихожанам*. 5) Спрыяць захаванню і распаўсюджванню партесных спеваў, якія асабліва упадабаныя вернікамі і даступныя для сельскіх хораў, а таксама народных песень з багагласнікаў на мясцовых мовах¹¹.

Складзены зборнік, які атрымаў назву «Обихода нотного церковного пения», уяўляе сабой тры не роўныя па аб'ёме часткі. Услед за прадмовай на сарака старонках змешчана своеасаблівая пеўчая азбука, асагалоўленая «Элементарные заметки по теории пения», складзеная, як нам здаецца, адным з лепшых мясцовых знаўцаў царкоўнапеўчага мастацтва Д. Кулішом, рэгентам Пінскага кафедральнага сабора, які чытаў лекцыі па царкоўнай музыцы на розных курсах і сходах.

¹⁰ Тамсама.

¹¹ Тамсама, с. VI.

Д. Куліш выказваў надзею, што гэты яго кароткі, сціслы і далёка недасканалы труд усё ж можа *помочь псаломщикам-регентам в их церковнопевческой практике, особенно в настоящее время при отсутствии какой бы то ни было церковнопевческой литературы*¹².

Першая частка складзенага «Обиходу» ўключае каля 300 розных спеваў Усяночнага чавання, уключаючы партэсныя дадаткі да яго; спевы Боскай літургіі з партэснымі ж дадаткамі; розныя выбраныя царкоўныя спевы; спевы пры архірэйскім служэнні; розныя спевы малебнаў; спевы пры шлюбe, на паніхідах і пры адпяванні; прыпевы на акафістах. Значная колькасць гэтых твораў была *местного напева* ці была ўзята *из старых нот*.

Другую частку «Обихода» склалі ў асноўным спевы на Каляды Багародзіцы, Каляды Хрыстовы, Вадохрышча, Стрэчанне, Дабравешчанне, Праабражэнне, Успенне, Уздвіжанне, Увядзенне і іншыя нерухомыя дзванадцятые святы; спевы на Вялікдзень, Ушэсце і іншыя рухомыя святы агульным лікам каля 200. Многія з гэтых песнапенняў таксама былі выбраныя *из старых нот* ці ж прадстаўлялі сабой *старинные напевы* і *местные напевы*.

Акрамя двух першых частак, якія змяшчаюць літургічныя спевы, зборнік меў зусім асаблівую трэцюю паралітургічную частку, азагалоўленую «Избранные песни из Богогласников»¹³. Яна стала адным з самых распаўсюджаных не толькі ў Палеска-Валынскім, але і ва ўсім праваслаўным свеце багагласнікам ХХ стагоддзя дзякуючы масавай яго перапісцы. У свой час мы правялі вялікую шматгадовую экспедыцыйную працу па выяўленні разнастайных спісаў гэтага Пінскага Багагласніка 1929 г. і нават апублікавалі фрагмент прыватнаўладальніцкага рукапісу, які змяшчае падборку спеваў з яго¹⁴. Ён прадстаўляе нязначную колькасць з таго, што і па сёнешні дзень шырока распаўсюджана на велізарных прасторах некалькіх краін сярод праваслаўных Беларусі, Украіны, Польшчы і Расіі.

У пінскі Багагласнік 1929 г. ўвайшло больш за 60 спеваў на некалькіх мовах, у асноўным на рускай, украінскай, і свайго роду царкоўнаславянізаванай. Ёсць у ім і спевы, у якіх прыкметныя беларускія моўныя элементы. Характэрна, што ў канцы Багагласніка

¹² Тамсама, с. XL.

¹³ Тамсама, с. 361–392.

¹⁴ Ю. Лабунцев, Л. Шавинская, *Западнобелорусское письменное наследие XVI–XX вв.*, Мінск 2004, с. 256–295.

быў змешчаны Польскі нацыянальны гімн «*Boże, coś Polskę*», які практычна ніколі не перапісваўся тымі, хто распаўсюджваў трэцюю частку зборніка цалкам або ў выбраным выглядзе рукапісным спосабам. У пінскім Багагласніку 1929 г. змешчана вялікая колькасць украінскіх кантаў і іншых паралітургічных спеваў, што тлумачыцца многімі прычынамі, у тым ліку існаваннем найбагацейшай народна-царкоўнай песеннай традыцыі на Валыні, што часткова ўваходзіла тады ў склад Палескай праваслаўнай епархіі, традыцыі, якая атрымала незвычайна шырокае распаўсюджанне і па-за межамі сучаснай Украіны.

Пінскі Багагласнік 1929 г. стаў галоўным дапаможнікам ў справе захавання, папулярызацыі і распаўсюджвання родных народных паралітургічных твораў для сельскіх хораў і ў цэлым мясцовага праваслаўнага насельніцтва. Адкрываўся Багагласнік 1929 г. спевам у гонар чудатворнага абраза Маці Божай Барградскай («*О, все петая Мати! О Мати, Мати благодати*»), за якім ішла песня чудатворнай іконе Багародзіцы Пачаеўскай («*Пасли пастыри овцы на горе, увидели Матерь Божу на скале*»). Усяго ў першым раздзеле Багагласніка, азагалоўленым «*Ко Пресвятой Деве Марии*», змешчана 11 спеваў, лічачы і іх варыянты. У гэтым раздзеле ёсць, праўда, без згадкі імя аўтара, папулярны духоўны сьпеў святара Хрысанфа Саковіча, ураджэнца Валыні, аднаго з самых таленавітых праваслаўных пісьменнікаў XIX стагоддзя, «*Заступнице усердная, Марие милосердная*»¹⁵. Тут жа, пад нумарам 7, апублікаваны вядомы малітоўны тэкст, які прыпісваецца М.В. Гоголю «*К Тебе, о, Матерь Пресвятая, дерзаю вознести свой глас*»¹⁶. Завяршаецца першы раздзел украінскім кантам «*Радуйся, Маріе*» («*Радуйся, Маріе, дівам Царице, жилище Божіе, Мати Дівиче!*»). У другім раздзеле «*На Рождество Пресв. Богородицы*» усяго два спевы, у трэцім, «*На Воздвижение Честнаго Креста Господня*», – адзін, у чацвёртым, «*На Покров Пресвятыя Богородицы*» – два, у пятым, «*На*

¹⁵ Гл., напр.: Л.Л. Щавинская, *Два настенных листа типографии Е.И. Фесенко с произведениями Хрисанфа Саковича*, [у:] *Глобалізація/европеізація і развіток нацыянальных слов'янскіх культур / Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі до Дня слов'янскай пісьменнасці та культуры (Київ, 24 травня 2016 р.)*, Київ 2016, с. 412–415; Ю.А. Лабынцев, Л.Л. Щавинская, *Народныя паралітургічныя выданні Гродзенскай праваслаўнай епархіі пачатку XX ст.*, “*Białorutenistyka Białostocka*” 2016, т. 8, с. 396–397 і інш.

¹⁶ Ю.А. Лабынцев, Л.Л. Щавинская, “*Гоголевская молитва*” в *народных литературах восточных славян*, [в:] *Н.В. Гоголь и славянские литературы*, Москва 2012, с. 206–212; Ю.А. Лабынцев, Л.Л. Щавинская, “*Гоголевская молитва*” в *массовой рукописной религиозной книжности восточных славян*, [у:] *Гоголезнавчі студії*, т. 19, Нежін 2012, с. 176–184.

Введение во храм Пресв. Богородицы», – адзін. Усе яны да гэтага часу вельмі шырока распаўсюджаныя ва ўсходнеславянскім праваслаўным свеце, у тым ліку і на Палессі, у яго вёсках, вялікіх і малых гарадах. Шосты раздзел «На Рождество Христово» самы аб’ёмны, у ім 20 розных спеваў, сярод іх некалькі калядак, даслоўна вядомых многім і цяпер («*Небо і земля нині торжествуютъ*», «*Новая радость стала*» і ін.). Некаторыя з спеваў раздзелу прадстаўлены паралельна на дзвюх мовах: украінскай і рускай, напрыклад, «*Христос Спаситель в ноці родився*» – «*Христос Спаситель в полночь родился*». Усе наступныя раздзелы, ад 7 да 22 – «На Богоявление Господне», «На Сретение Господне», «Песни покаянные», «Воздыхание ко Господу Иисусу Христу», «На Воскресение Христово», «На Вознесение Господне», «На Святую Троицу», «На Успение Пресвятой Богородицы», «Святому Великому-ченику Георгию Победоносцу», «Святому Николаю Чудотворцу», «На Рождество Святого Иоанна Крестителя», «Святым апостолам Петру и Павлу», «Святому Пророку Илии», «Святой Великому-ченице Варваре», «Святым Кириллу и Мефодию», «Вечерняя песнь ко Господу» – уключаюць у асноўным па аднаму паралітургічнаму спеву, чатыры з іх па два і адзін – тры. У апошнім, 23 раздзеле, змешчаны «*hymn narodowy*» «*Boże, coś Polskę*». Можна сказаць, што ўсе паралітургічныя спевы пінскага Багагласніка 1929 г. належаць да найбольш вядомых і любімых па гэты дзень, выключэнне ў пэўнай ступені, мабыць, адно: кароткі гімн «Святым Кириллу и Мефодию» («*Слава вам, братья, славян просветители, церкви славянской святые отцы!*»).

Падрыхтаваўшы гэтакі важны для праваслаўных Палескай епархіі багаслужбовы зборнік, Архіпастыр і члены кансысторыі сутыкнуліся з неабходнасцю яго максімальна таннага і хуткага тыражавання, пошукам адпаведных вытворча-тэхнічных магчымасцяў, здольных забяспечыць вельмі складаны музычны друк. Самым мэтазгодным аказалася літаграфаванне, тым больш, што адна з літаграфічных фірмаў, Юзэфа Канажэўскага з Варшавы¹⁷, была ў Пінску добра вядома. Яна ўжо шмат гадоў друкавала нотныя музычныя творы і сярод іх партытуру такой любімай на Палессі песні «*Polesia czar*», якую, у прыватнасці, выдала і па замове пінскіх краязнаўцаў¹⁸. Менавіта гэтая

¹⁷ *Polesia czar*, Pińsk [1920-e]: Выдала Litografia i sztycharnia nut J. Konarzewskiego w Warszawie.

¹⁸ Фірма Ю. Канажэўскага, якая налічвала да 20 супрацоўнікаў, была заснавана ў 1887 г. і размяшчалася ў цэнтры Варшавы на вуліцы Nowy Świat. На жаль, гісторыя гэтай фірмы не вывучана, хоць яе роль у развіцці польскай музычнай і друкарскай культуры несумненная.

варшаўская фірма і надрукавала літаграфічным спосабам досыць невялікі тыраж Пінскага «цэрковнага обихода» 1929 г., на апошняй, 392, старонцы якога літаграфамі было азначана «Lit. J. Konarzewski w Warszawie», а на тытульным аркушы пазначана «Издание Полесского епархиального миссионерского комитета г. Пинск, 1929 г.».

Поўных асобнікаў Пінскага «цэрковнага обихода» 1929 г. захавалася ўсяго некалькі, у 1990-я гг. іх выкарыстоўвалі для рэпрэнтнага ўзнаўлення гэтай кнігі¹⁹. У 1999 г. «Обиход» быў выдадзены ў Польшчы, у сталіцы Падляшскага ваяводства – Беластоку. Некалькі раней «Обиход» стаў папулярны ў заходнееўрапейскіх аматараў царкоўнага спеву²⁰, якія вырабілі шэраг яго копій з асобнікаў, што захоўваюцца ў Польшчы, у прыватнасці ў збору Яблочынскага Свята-Ануфрыеўскага праваслаўнага манастыра. Не так даўно Нацыянальная бібліятэка Беларусі набыла поўны асобнік гэтага рэдкага выдання ў добрым стане. Спісаў першай і другой яго часткі нам вядома зусім няшмат, амаль усе яны знаходзяцца ў прыватных руках²¹. А вось трэцяя ягоная частка – Багагласнік 1929 г., адразу ж стаў асновай для масавай шматгадовай яго перапіскі літаральна ў глабальным маштабе па сістэме спіс са спісу, што працягваецца і па гэты дзень. Пры гэтым усё больш актыўна выкарыстоўваюцца і электронныя сродкі ўзнаўлення і распаўсюджвання, уключаючы Інтэрнэт. Аналізуючы склад і тэксты «Обихода» ў цэлым, працягваеш здзіўляцца выключнасці гэтага вялізнага царкоўна-пеўчага зборніка – унікальнага збору палескіх паралітургічных і літургічных твораў на некалькіх мовах і мясцовых дыялектах, які без перабольшання стаў адной з самых выбітных з’яў у жыцці Праваслаўнай Царквы ў Польшчы міжваеннага перыяду, што як нельга красамоўна характарызуе і прадстаўляе палескую духоўную культуру таго часу ў яе глыбінным варыянце.

¹⁹ Ю. Лабынцев, Л. Шавинская, *Западнобелорусское письменное наследие*, с. 255.

²⁰ Гл., напр.: Е.Н. Садикова, *К вопросу о церковно-певческих традициях русского зарубежья (Опыт знакомства с клиросом храма св. Прокопия Устюжского в г. Гамбурге)*, [в:] *Ежегодная богословская конференция Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета*, Москва: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет 2007, № 17, т. 2, с. 268.

²¹ Асобныя спісы першай і другой частак «царкоўнага обиходу» 1929 г. захоўваюцца і ў царкоўных зборах. Гл., напр.: С.Ю. Акишин, П.И. Мангилев, *Музыкальные рукописи в собрании редких книг библиотеки Екатеринбургской духовной семинарии*, «Вестник Екатеринбургской духовной семинарии» 2012, вып. 1, с. 200–201.

L I T E R A T U R A

- Akišin S.Ū., Mangilev P.I., *Muzykal'nye rukopisi v sobranii redkih knig biblioteki Ekaterinburgskoj duhovnoj seminarii*, "Vestnik Ekaterinburgskoj duhovnoj seminarii", 2012, vop. 1, s. 185–206 [Акишин С.Ю., Мангилев П.И., *Музыкальные рукописи в собрании редких книг библиотеки Екатеринбургской духовной семинарии*, [в:] "Вестник Екатеринбургской духовной семинарии" 2012, вып. 1].
- Dzâržaŭny arhiŭ Brëskája voblastsi, f. 2059, vop. 1, ad.h. 2928 [Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці, ф. 2059, воп. 1, ад.х. 2928].
- Labyntsev Ju.A., Shchavinskaja L.L., *Narodnyja paraliturhičnyja vydannia Hrodzienskaj pravaslaŭnaj jerarchii pačatku XX st.*, "Białorutenistyka Białostocka" 2016, t. 8. [Лабынцаў Ю.А., Шчавінская Л.Л., *Народныя паралітургічныя выданні Гродзенскай праваслаўнай епархіі пачатку XX ст.*, "Białorutenistyka Białostocka" 2016, т. 8].
- Labyntsev Ju.A., *Protestantskie pevčeskie rukopisi v zapadnobeloruskom narodnom obihode pervoj poloviny XX vv.*, [v:] *Tradicii i sovremennoe sostoânie kul'tury i iskusstv. Materialy X Meždunarodnoj naučnoj konferencii (12–13 sentâbrâ 2019 g., Minsk, NAN RB)*, Minsk (u druku) [Лабынцев Ю.А., *Протестантские певческие рукописи в западнобелорусском народном обиходе первой половины XX вв.*, [в:] *Традиции и современное состояние культуры и искусств. Материалы X Международной научной конференции (12–13 сентября 2019 г., Минск, НАН РБ)*, Минск (у друку)].
- Labyntsev Ju.A., Shchavinskaja L.L., *Zapadnobeloruskoe pis'mennoe nasledie XVI–XX vv.*, Minsk 2004 [Лабынцев Ю., Щавинская Л., *Западнобелорусское письменное наследие XVI–XX вв.*, Минск 2004].
- Labyntsev Ju.A., Shchavinskaja L.L., "Gogolevskaâ molitva" v massovoj rukopisnoj religioznoj knižnosti vostočnyh slavân, [u:] "Gogoleznavči studii" 2012, t. 19, Nežin 2012 [Лабынцев Ю.А., Щавинская Л.Л., "Гоголевская молитва" в массовой рукописной религиозной книжности восточных славян, [у:] "Гоголезнавчі студії" 2012, т. 19, Нежін 2012].
- Labyntsev Ju.A., Shchavinskaja L.L., "Gogolevskaâ molitva" v narodnyh literaturah vostočnyh slavân, [v:] *N.V. Gogol' i slavânskie literatury*, Moskva 2012 [Лабынцев Ю.А., Щавинская Л.Л., "Гоголевская молитва" в народных литературах восточных славян, [в:] *Н.В. Гоголь и славянские литературы*, Москва 2012].
- Labyncsev Ju.A., Szczawinskaja L.L., *Belorusško-ukrainsko-ruskaâ pravoslavnaâ knižnost' mežvoennoj Pol'shi*, Moskva 1999, s. 11. [Лабынцев Ю.А., Щавинская Л.Л., *Белорусско-украинско-русская православная книжность межвоенной Польши*, Москва 1999].
- Obihod notnogo cerkovnogo peniâ, Pinsk: Izdanie Polesskogo Eparhial'nogo misisionerskogo komiteta 1929, č. 1–3 [Обиход нотного церковного пения, Пинск: Издание Полесского Епархиального миссионерского комитета 1929, ч. 1–3].

Polesia czar, Pińsk [1920-e]: Vypustila Litografia i sztycharnia nut J. Konarzewskiego w Warszawie [*Polesia czar*, Pińsk [1920-e]: Выпустила Литография и штычарня нут J. Конарzewskiego w Warszawie].

Sadikova E.N., *K voprosu o cerkovno-pevčeskikh tradiciâh russkogo zarubež'â* (*Opyt znakomstva s klirosom hrâma sv. Prokopiâ Ustûžskogo v g. Gamburge*), [v:] *Ežegodnââ bogoslovskââ konferenciâ Pravoslavnogo Svâto-Tihonovskogo gumanitarnogo universiteta*, Moskva: Pravoslavnyj Svâto-Tihonovskij gumanitarnyj universitet 2007, № 17, t. 2 [Садикова Е.Н., *К вопросу о церковно-певческих традициях русского зарубежья* (*Опыт знакомства с клиросом храма св. Прокопия Устюжского в г. Гамбурге*), [в:] *Ежегодная богословская конференция Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета*, Москва: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет 2007, № 17, т. 2].

Shchavinskaia L.L., *Dva nastennyh lista tipografii E.I. Fesenko s proizvedeniâmi Hrisanfa Sakoviča*, [u:] *Globalizaciâ/êvropeizaciâ i rozvitok nacional'nih slov'âns'kih kul'tur / Materiali Mižnarodnoi naukovoï konferencii do Dnâ slov'âns'koï pisemnosti ta kul'turi* (Kiïv, 24 travnâ 2016 r.), Kiïv 2016 [Щавинская Л.Л., *Два настенных листа типографии Е.И. Фесенко с произведениями Хрисанфа Саковича*, [у:] *Глобалізація / європеїзація і розвиток національних слов'янських культур / Матеріали Міжнародної наукової конференції до Дня слов'янської писемності та культури* (Київ, 24 травня 2016 р.), Київ 2016].

Shchavinskaia L.L., *Zapadnobeloruskââ narodnââ rukopisnââ pravoslavnââ knižnost' v polemike s mestnymi protestantskimi dviženiami vo II Reči Pospolitoj*, [u:] *Tradicii i sovremennoe sostoânienie kul'tury i iskusstv. Materialy X Meždunarodnoj naučnoj konferencii (12–13 sentâbrâ 2019 g., Minsk, NAN RB)*, Minsk (u druku) [Щавинская Л.Л., *Западнобелорусская народная рукописная православная книжность в полемике с местными протестантскими движениями во II Речи Посполитой*, [в:] *Традиции и современное состояние культуры и искусств. Материалы X Международной научной конференции (12–13 сентября 2019 г., Минск, НАН РБ)*, Минск (у друку)].

Р Э З Ю М Э

ПІНСКІ «ОБИХОД НОТНОГО ЦЕРКОВНОГО ПЕНІЯ» 1920 ГОДА: ГІСТОРЫЯ СТВАРЭННЯ І РЭЦЭПЦЫ

У артыкуле прадстаўлена гісторыя стварэння і выдання аднаго з самых вядомых помнікаў палескай кніжнай культуры перыяду II Рэчы Паспалітай – «Обихода нотнаго церковнаго пения», падрыхтаванага ў Пінску праваслаўным Палескім епархіяльным місіянерскім камітэтам у самым канцы 1920-х гг. Гэты аб'ёмны богаслужбовы зборнік стаў цалкам унікальнай з'явай і ва ўсёй гісторыі

Ўсходнеславянскай праваславнай кніжнасці ХХ ст. Трэцяя частка «Обихода» ўтрымлівала богагласнік, народныя паралітургічныя песняпенні, якія адразу ж пасля публікацыі сталі ў масавым парадку перапісвацца і распаўсюджвацца сярод веруючых не толькі ў мясцовай епархіі, але і далека за яе межамі. Асобая роля у распаўсюджанні тэкстаў «Обихода» ў заходнееўрапейскім асяроддзі, у прыватнасці, у Германіі, належыць Яблочынскаму Свята-Ануфрыеўскаму праваслаўнаму манастыру, зберагаўшаму адзін з самых поўных і добра захаваных яго экзэмпляраў.

Ключавыя словы: Праваслаўная літургіка, праваслаўная паралітургіка, Богагласнік, Заходняе Палессе, Пінск.

STRESZCZENIE

PIŃSKI „OBIKHOD” (ZWYCZAJ ŚPIEWANIA PIEŚNI CERKIEWNYCH) Z 1929 R.:
HISTORIA TWORZENIA I RECEPCJI

W artykule omówiono historię tworzenia i recepcji jednego z najważniejszych zabytków kultury Polesia w Drugiej Rzeczypospolitej zatytułowanego „Obikhod” a dotyczącego zwyczaju śpiewania pieśni cerkiewnych. Zbiór został przygotowany przez Diecezjalny Komitet Niesienia Pomocy Potrzebującym w Pińsku w 1929 r. Ta wielotomowa kolekcja liturgiczna stała się zjawiskiem unikalnym w całej historii literatury cerkiewnej w XX wieku. Trzecia część dzieła zawiera pieśni na chwałę Bogu (Bogoglasnik), pieśni ludowe, paraliturgiczne, które wkrótce po publikacji były przepisywane i rozprowadzane wśród wierzących w diecezji miejscowej i daleko poza jej granicami. Szczególna rola w popularyzowaniu tekstów pieśni w Europie Zachodniej a w szczególności w Niemczech przypadła Klasztorowi św. Onufrego w Jabłecznej, który sprawuje pieczę nad jednym z najbardziej kompletnych i dobrze zachowanych egzemplarzy dzieła.

Słowa kluczowe: liturgia prawosławna, paraliturgia prawosławna, Bogoglasnik, Zachodnie Polesie, Pińsk.

SUMMARY

PINSKY “OBIKHOD” (OF CHURCH MUSIC SINGING) OF 1929:
THE HISTORY OF CREATION AND RECEPTION

The article presents the history of creation and publication of “Obikhod” (of church music singing). It was one of the most famous monuments of Polesie culture during the Second Polish Republic. The collection was prepared in Pinsk by the Orthodox Polesie Diocesan Missionary Committee at the end of 1920 s. This voluminous liturgical collection has become a unique phenomenon in the entire history of the Eastern Orthodox literature in the 20th century. The third part of “Obikhod” contained songs worshipping God (Bogoglasnik), folk paraliturgical hymns

that immediately after publication were copied and distributed among the believers not only in the local diocese, but also far beyond its borders. A special role in the dissemination of the texts of "Obikhod" in Western Europe and Germany in particular, belongs to Holy Onufrievsky Yablochinsky Monastery, which looks after one of its most complete and well-preserved copies.

Key words: Orthodox liturgics, Orthodox paraliturgical, Bogoglasnik, Western Polesie, Pinsk.